

Perspektívy Teatrológie 2019

Ivona Solčániová

Perspektívy teatrológie. Akademická konferencia pořídaná Teatrológickou spoločnosťou v spolupráci s Katedrou divadelných štúdií FF MU Brno, Divadelným oddelením Moravského zemského múzea, Inštitútom umění – Divadelným ústavem a časopisem *Divadelní revue*, 15.–17. května 2019, Dietrichsteinský palác v Brně.

Po Prahe a Olomouci sa v poradí tretí ročník *Perspektív teatrológie* odohrával v Brne, počas 15. až 17. mája. Centrom diania sa stala hlavná sála Dietrichsteinského paláca na Zelném trhu. Umiestnenie *Perspektív* práve na toto miesto sa osvedčilo ako vhodne zvolená stratégia. Dietrichsteinský palác, ktorý je súčasťou budovy Moravského zemského múzea obklopujú dve divadelné scény: alternatívna scéna divadla Husa na provázku a historická budova Reduty. Priestor paláca sa tak na tri dni stal miestom horlivých diskusií nad aktuálnymi otázkami a bádáním z oblasti (nielen českej) teatrológie.

Prednáškové cykly sa tematicky rozdeľovali do väčších celkov, ktoré sa skladali z kratších referátov 2–3 prednášajúcich s priestorom pre diskusiu. Tematicky dominovali príspevky z českého divadelného prostredia, za ktorými nezaostávala ani oblasť podchycujúca slovenské divadlo. Námety príspevkov boli rôznorodé: od staršieho cez moderné divadlo, avantgardu, po aktuálne divadelné dianie. Širší priestor dostalo tanečné umenie, muzikál, svetelný dizajn a téma ekológie v divadle.

Komornejší a rozvoľnenejší program sa presúval do neďalekej kaviarne Trojka, ktorá okrem priestoru pre živú vravu, slúžila k prezentácií kníh z oblasti divadla.

Úvodného slova sa ujali David Drozd z brnenskej Katedry divadelných štúdií

a Jaroslav Blecha z Divadelného oddelenia Moravského zemského múzea. Po krátkom predstavení tohtoročných perspektív a privítaní účastníkov sa cyklus prednášok otvoril témami podchycujúcimi staršie divadlo.

Sylvia Pracná nás zoznámila s premenami nemeckojazyčného Mestského divadla v Krnove, kde sa autorka zameriavala najmä na divadelný priestor a podmienky prevádzky divadla. Nasledujúci príspevok Martina Timka predstavil pripravovanú monografiu dramatika Jána Palárika *Palárik žije!*. Súborné Palárikovo dielo (v zložení troch veselohier a jednej truchlohry) písané pôvodne v staršom archaickom jazyku, by sa tak malo približovať súčasnej podobe slovenského jazyka. Zároveň autor analyzoval rôzne prístupy k výskumu a vylicil zložitú prácu s dramatickým textom.

Záverečný príspevok celku uzatvárali okolnosti spojené s poslednou verziou opery Ludwiga van Beethovena *Fidelio*. Martin Hanoušek v príspevku ozrejmil zaužívanú prax skladateľa a libretistu opery s intendatmi divadiel. V tomto prípade sa Beethovenova korešpondencia javí ako jeden z podstatných prameňov pri divadelno-historickom výskume.

Nasledujúci okruh reflektujúci scénografiu poukázal na medzery nejednoznačnej terminológie oboru, hraničiaceho medzi výtvarným umením a divadlom. Věra

Velemanová vychádzajúca zo štúdií Věry Ptáčkovéj, prezentovala nové možnosti teoretického a historického poňatia scénografického tvaru. Svoje štúdie obohatila o obrazové ukážky akčnej scénografie na Morave. Náhľad na scénografiu z pozície kunsthistorika spracovala Zuzana Kobilíšková vo svojom príspevku o výtvarných perspektívach Ladislava Vychodila. Autorka sa zamerala najmä na Vychodilovú precíznu prácu so svetlom pri scénografických riešeniach Shakespeara. Otvorila polemiku nad témou, „AKO?“ a „ČI?“ je možné vystavovať scénografiu.

Na scénografický celok logicky nadväzoval okruh zohľadňujúci divadelný priestor a dizajn. Výskum grafického dizajnu demonštroval Martin Maryška na ukážkach divadelných plagátov od Borisa Myslivečka pre inscenácie Husy na provázku. Vychádzal zo záveru, že propagačná grafika môže mať schopnosť rozširovať priestor javiska a tak byť súčasťou scénografického riešenia. Od grafických návrhov divadelných plagátov sme sa presunuli k svetelnému dizajnu v referáte praktika Vladimíra Buriana. Poukázal na nedostatočnú a často obchádzanú reflexiu svetla v divadle. Za hlavné kritérium pri hodnotení daného elementu prirodzene označil zrak a viacvýznamovosť reakcií ľudského oka na osvetlenie. *„Jak moc se liší recepce v rámci klasického divadla při umělém osvětlení a (například) site specific při denním osvětlení? A jak se vůbec liší zrakové vnímání diváka v divadle oproti vnímání v běžném životě?“* (BURIAN 2019)

Ďalší z rady osobitých príspevkov od Miroslava Jurániho otvoril aktuálne témy ekologického myslenia v divadle. Zároveň skúmal dramatické predlohy inscenácií a rôzne podoby performancie z hľadiska

myslenia o dopade ľudskej činnosti na životné prostredie. *„Platí premisa, ktorú vyslovila teatrologička Una Chaudhuri, že divadlo je od podstaty anti-ekologické? Že aj keď sa dráma zaoberá ekologickým problémom, nevyhne sa tomu, že existuje iba v divadelnej estetike a ideológii v centre ktorej vždy stojí človek.“* (JURÁNI 2019)

Večer sa zakončil neformálnym spoločenským stretnutím v Trojke. Priestor kaviarne našiel využitie ako provízorne kníhkupectvo odbornej literatúry. Zároveň prebehla prezentácia aktuálnej publikačnej činnosti prítomných vydavateľstiev. Rozprávalo sa napríklad o novej publikácii autorky Ivy Mikulovej, monografii *Divadelní režisér Karel Novák (1916–1968)*¹, taktiež snád' o „najmladšom“ výtlačku rozhlasových rozhovorov s Bořivojom Srbom *Divadlo, můj osud*.

Nasledujúci deň patril tematicky divadelnej avantgarde a neopomenul ani doposiaľ nediskutované oblasti – tanec a muzikál. Jitka Goriaux Pelechová dokončuje habilitačnú prácu venovanú tvorbe francúzskeho režiséra Antoina Vitezze. Autorka sa taktiež zameriava na pedagogickú činnosť režiséra. Výskum podopiera o zachovaný záznam z dvanástich Vitezových hereckých lekcí, v ktorých študenti konzervatória princípom montáží a improvizácií spracovávajú politickú tému.

Karol Mišovic venuje pozornosť histórii slovenského ženského herectva. Tentokrát predstavil jednu z popredných osobností začínajúceho profesionálneho divadla na Slovensku, herečku Oľgu Borodáčovú Országhovú. Širokým obrazovým materiálom sprítomnil herecký štýl

1 Práca bola ocenená v kategórii „dizertačných prác“ Cenou Václava Königsmarka v roku 2018.

osobnosti vychádzajúci z psychologicko-realistického divadla. Neopomenul ani herečkine neskoršie polohy na ukážke z Brechtovej hry *Život Galileiho* v réžii Tibora Rakovského.

Divadelná historička a kritička Tatjana Lazorčáková následne predstavila závery výskumu divadelnej kritiky profesionálneho činoherného divadla v Ostrave a Olomouci počas „zlatých“ 60. rokov. Autorka sprostredkovala svoje neľahké skúsenosti s dešifrovaním autorských skratiek divadelných kritikov. Výskum prehlásila autorka za zdarný. Výstup Tatjany Lazorčákovovej bude mať podobu lexikónu osobností divadelnej kritiky v Ostrave a Olomouci počas rokov 1956 až 1970. Štúdia plánuje obsahovať celkovo 18 osobných hesiel vrátane príkladových recenzií.

Konferenčné referáty neobišli ani pražskú avantgardnú scénu z konca 30. rokov. Voskovec s Werichom objavili aktuálnosť diela Pietera Brueghela staršieho skrz sprítomnenie autorových obrazov na scénu Oslobodeného divadla. Eva Šlaisová v príspevku rekonštruovala formálne rysy inscenácie *Těžké Barbory* z perspektívy brueghelovskej poetiky. Odkrývala rôzne významové vrstvy obrazov – témy ľudovosti, karnevalovosti a okupácie. Súčasne podotkla, že v českom prostredí ide o najoriginálnejšiu transpozíciu Brueghelových obrazov do divadelnej podoby.

Martin Bernátek otvoril tému estetiky divadelného priestoru na príklade projektu Divadla práce E. F. Buriana a M. Kouřila. Súčasťou obrazového materiálu boli pôdorysy a architektonické návrhy divadla vrátane možných variácií divadelného priestoru. V príspevku sa odkláňa od estetizujúceho výkladu medzivojnovjej avantgardy a zameriava sa na ideologické

predpoklady a politické efekty spojené so študovaným predmetom.

Následne sa David Drozd pozastavil pri komplikovanej osobnosti režiséra Jindřicha Honzla, ktorú zasadil do kontextu českého divadla 50. rokov. Na základe vybraných textov (predovšetkým nekrológov) sa pokúšal demonštrovať obraz Honzla v dobovom diskurze. Zároveň predostieral stratégie, aké volia autori píšuci o osobnosti režiséra: Honzl ako pokrokový komunistický tvorca, Honzl ako obeť, ako surrealista, sarkastický pedagóg?

Doteraz nediskutovanú oblasť tanečného umenia otvorila Kateřina Audy, ktorá predstavila súbor Národného divadla v Prahe v kontexte dobových politických pomerov z 20. storočia. História baletu sleduje od nástupu R. Remislavského v roku 1923. Postupne predstavuje pomery súboru počas búrlivého striedania umeleckých vedúcich, až do obdobia vedenia Jiřího Němečka v roku 1989. Baletom tematicky pokračovala teatrologička Julie Kočí. Politické aspekty v období normalizácie sledovala na príklade komponovaného večera *Čas člověka*, uvedeného v máji 1980 baletom Národného divadla v Prahe ako slávnostná premiéra k výročiu oslobodenia Československa.

Po predstavení príspevkov z tanečného umenia nasledovala časť orientovaná na nové, resp. existujúce projekty v oblasti divadla. Prvá časť určená projektu Európskeho sociálneho fondu: *Vzdelávanie divadlom*² (vedený profesorkou Dagmar Inštitutorisovou počas rokov 2010 až 2014), predstavil platformu na podporu inovácií

² Odkaz na projekt: <http://www.vzdelavaniedivadlom.ukf.sk/oprojekte.htm>.

metód výučby pomocou divadelných prístupov k výuke. Druhá časť profesorkinho výkladu neobišla projekt Fondu na podporu umenia: *Milan Rastislav Štefánik v dramatickej tvorbe na Slovensku a v Čechách*. Monografia charakterizuje M. R. Štefánika ako dramatickú a dokumentárnu postavu z pohľadu aktuálnych českých a slovenských divadelných, rozhlasových či televíznych diel.

Letnú školu Jaroměř-Josefov môžeme očakávať aj v priebehu posledného augustového týždňa. Dvaja z organizátorov, Lukáš Kubina a Martin Bernátek, predstrelí aktivity školy a náplň tohtoročných workshopov. Hlavná téma „*What does university mean today?*“³, bude zameraná na pozíciu univerzity v širšom sociálnom merítku.⁴

Medzi projekty sa právom zaradil aj príspevok Terezy Zálešákovvej, ktorá momentálne pracuje na svojej dizertačnej práci mapujúcej český muzikál po roku 1989. Autorka sa dotkla súčasnej pozície žánru v akademickom diskurze a upozornila na možné dôsledky pretrvávajúceho nezájmu českej teatrológie prijať muzikál ako predmet odborného skúmania. Uviedla príklad z *The Cambridge Companion to the Musical*, kde autorky označujú muzikálovú adaptáciu Dvořákovy *Rusalky* a Ledeckého *Hamleta* za najpozoruhodnejšie muzikály novej éry.

Svoje okrúhle narodeniny oslávila *Cena Václava Königsmarka*, ktorej 10. ročník sa neniesol výlučne v duchu odovzdávania cien za úspešné záverečné práce študentov

divadelnej vedy. Večer sa zakončil spoločenským „brainstormingom“ nad uplynulými dňami perspektív a inými (nielen) teatrologickými témami.

Rovno prejdeme k vyhodnoteniu tohtoročných *Cen Václava Königsmarka*, ktorej odborná komisia v zložení David Drozd, Andrea Jochmanová, Lenka Jungmanová, Alena Sarkissian, Helena Spurná, Barbora Topolová a Libor Vodička, vybrala spomedzi prihlásených prác nasledovné:⁵

Bakalárske práce (uvádzam v poradí od prvého po tretie umiestnenie): Amália Bulandrová: *Proměny Pražského Quadriennale: Proměny a posuny způsobů vystavování divadelní scénografie se zaměřením na ročníky 2007, 2011 a 2015*, Ivona Solčániová: *Budova Horáckého divadla v Jihlave* a Petra Zachatá: *Proměny dramatické formy: Propojení dramatické a postdramatické poetiky ve hrách Rolanda Schimmelfenniga*.

Magisterské práce (uvádzam v poradí od prvého po tretie umiestnenie): Lukáš Černý: *Tragický jazyk mlčení. Euripidova Alkestis na pomezí žánru tragédie*, Tereza Richterová: *Obraz a pojetí lidského těla v díle Marie Chouinard* a Eliška Šolcová: *Listy heroin aneb šest antických hrdinek pro současné jeviště*.

Spomedzi dizertačných prác porota ohodnotila prvou cenou prácu Terezy Konývkovej: *Tělo v pohybu: performativita sokolského hnutí v období formování moderního českého národa*. Čestné ocenenie patrilo Miroslavovi Lukášovi za prácu *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů (od konce 16. století do druhé světové války)* a Janovi Sukovi za prácu *The Poetics of Immanence: Performance Theater of Forced Entertainment*. Stručný obsah víťazných prác a fotogalériu

3 Summer School Jaroměř-Josefov. <https://divadlo.phil.muni.cz/josefov>, 2019, [cit. 14. 6. 2019]. Dostupné na webovskej stránke (world wide web): <http://divadlo.phil.muni.cz/josefov>.

4 Ibid.

5 Zrov.: *Cena Václava Königsmarka*. <http://www.teatrologie.cz/>, 2019, [cit. 14. 6. 2019]. Dostupné online: <http://www.teatrologie.cz/konigsmark>.

z večera nájdete v priloženom odkaze pod článkom.⁶

Záverečný deň perspektív otvorila Andrea Jochmanová s príspevkom „Rekonstrukce historie divdla jako tvůrčí proces“, v ktorom polemizuje nad dôležitými faktormi dopomáhajúcimi k prezentácií vedeckých záverov. U osoby divadelného historika vyzdvihuje primárne vášeň a schopnosť „vyrozprávať“ príbeh. Klára Hanáková upozornila na zaujímavú etapu režiséra Zdenka Pospíšila, ktorú strávil vo švajčiarskom exile v rokoch 1980 až 1989. Zmienené boli pohostinské réžie v Grécku a Francúzsku, ktoré doplnila o ukážku z jedného z najúspešnejších režijných počinov *Nejlokomotivovateľší lokomotiva*, vytvorený vo švajčiarskom Lausanne.

Na čo sa môžeme v najbližšom období tešiť je finišujúci zväzok, výber dvadsiatich dramatických textov domácich a zahraničných autorov, ktorí sú s českým prostredím prepojení rôznymi väzbami. Antológiu *Expresionistické drama z českých zemí* predstavili autori projektu Zuzana Augustová a Aleš Merenus. Spomedzi vybraných drám uvedú fragment Kafkovej hry *Strážce hrobky*, Brodovu jednoaktovku *Vykupitelka* a hru *Návštěva z Elízia* od Franza Werfela.

Predmetom nasledujúcich úvah bola nezávislá scéna divadla Pôtoň. Ide o jediné profesionálne divadlo na Slovensku pôsobiace mimo veľkých miest. Poetiku divadla a interpretačné princípy režisérky Ivety Ditte Jurčovej a dramaturga Michala Ditteho predstavil kulturológ Michal Ballay na ukážkach zo scénickej eseje *Pastierska symfónia*. Lukáš Brychta a Sarah Komarová

diskutovali zaujímavý prístup k výskumu mapujúcom chovanie diváka v interaktívnom priestore „one-on-one“ divadla a to na základe kvantitatívnych a kvalitatívnych výskumných metód.

V záverečnom príspevku k témam nezávislého divadla predstavila Veronika Kyriánová nový projekt Divadelného oddelenia Národného múzea, ktorý dokumentuje dielo a osobnosť performerky Kači Olivovej. Opätovne sa otvorila diskusia nad otázkou „ČI? a AKO?“ je možné dokumentovať performanciu a happening.

Zástupcovia Divadelného oddelenia Národného múzea, Oddelenia dejín divadla Moravského zemského múzea a Ostravského divadelného archívu v krátkosti prezentovali aktuálnu výskumnú činnosť, budúce plány a neobišli ani zaujímavé artefakty nachádzajúce sa vo fondoch inštitúcií. Išlo napríklad o vlasy Franza Liszta v zbierke Národného múzea, alebo nedofajčenú cigaru Aloisa Pivoňky v archíve Moravského zemského múzea. Za inštitúciami nasledovala prezentácia odborných časopisov: *Theatralia* a *Divadelní revue*, ktoré uzatvorili piatkový prednáškový celok.

Záverečné diskusie sa v krátkosti venovali aj rozširujúcemu sa fenoménu interdisciplinarity v teatrológickom bádani. Ivona Solčániová demonštrovala aktuálny stav scénickej technológie na príklade veľkých divadelných „barákov“ a Kateřina Šalounová prispela do diskusií svojimi profesionálnymi skúsenosťami z oblastí tanečnej pedagogiky, ktoré prepája s teatrológickým zázemím.

Konferenciu sprevádzal program aj mimo prednáškových cyklov. V brnenskom Dome umenia prebiehala tematická výstava *Laterna magika: Dekonstrukce a aktualizace*. Za

6 Odkaz na výsledky 10. ročníka „CVK“: <http://www.teatrologie.cz/konigsmark>.

zvýhodnené „konferenčné“ vstupné mohli účastníci navštíviť večerné divadelné predstavenie *Strýček Váňa* v HaDivadle alebo *Mariina volba* v Huse na provázku.

Program tretieho ročníka Perspektív teatrologie bol zaujímavý v mnohých ohľadoch. Ponúkol prehľad aktuálnych výskumov, pripravovaných projektov a publikácií, ktoré nás čakajú. Zároveň sme narazili na rôzne otázky a oblasti, ktoré divadelná vedy dostatočne nepodchycuje. Z konferencie sme tak odchádzali bohatší o množstvo zaujímavých postrehov a informácií.

Bibliografie

BURIAN, Vladimír. 2019. Světelný design jako poslední kauzální rámec divadla. In *Program konference Perspektivy teatrologie 3*. Brno: MUNI, 2019.

Cena Václava Königsmarka. Dostupné online <http://www.teatrologie.cz/>

JURÁNI, Miloslav. 2019. Kulisy a postavy, příroda a člověk. In *Program konference Perspektivy teatrologie 3*. Brno: MUNI, 2019.

Summer School Jaroměř-Josefov. Dostupné online <https://divadlo.phil.muni.cz/josefov>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.